

CULTURA CREȘTINĂ

APARE, CU EXCEPȚIA LUNILOR IULIE ȘI
AUGUST, LA 10 ȘI 25 n. A FIECĂREI LUNI.

<p>Abonamente: Pe un an: cor. 10. Pe 1/2 an: cor. 5. In străin.: cor. 12. Numărul 50 bani.</p>	<p>REDAȚIA: Dr. Ioan Sâmpăleanu, Ștefan Roșianu, Dr. Alexandru Ni- colescu, Dr. Alexandru Rusu și Dr. Ioan Coltor.</p>	<p>Redacția și Admi- nistrația: »Cultura Creștină«. Balázsfalva.</p>
--	---	--

O pagină din datorințele noastre de după front.

— *In interesul unui orfelinat român unit.* —

„Să iubim, pentru ca să trăim!”

Așa încheie episcopul Albei-Regale, Dr. Ottokár Prohászka, unul și poate cel mai frumos din capitolele cărții sale mai nouă intitulată „A háboru lelke (Sufletul rășboiului)”, din care confesia sufletului său genial despre înaltele datorințe ce avem cu toții din prilejul acestui rășboiu, se deprind, pentru oricine, că o adevărată revelație.

Cu o intuiție adevărat profetică și cu o pătrundere luminată de harul dumnezeesc al sufletelor adânc creștine, cari în tot ce se petrece pe pământ caută și găsesc puterea și vrerea Celui atotputernic, dar în aceeaș vreme cu o putere de convingere foarte mare, se desenează în această carte cadrele ce se îmbie astăzi iubirii creștine, pentru a dovedi că nu este „aramă sunătoare și chimval resunător.” „Pe mormintele eroilor noștri, așa ni-se spune între altele, trebuie să ridicăm monument, cel mai frumos monument, iubirea; iubirea, care nu uită, căreia nicidecum nu i-se pare prea mult ce a făcut, ci vrea mai mult, — vrea să aline orice durere, să vindece toate ranele, care vrea să arete, că cei ce au sângerat și au murit, n’au sângerat și murit înzădar, ci pentru un neam, care-i vrednic de aceasta, fiindcă și el iubește. Iubirea noastră e numai rășplătire, dar în schimb să ne dăm silința să punem într’ânsa atâta putere, întimitate și spirit de jertfă, cât numai poate să trezească în sufletul nostru trecutul — furia rășboiului —, prezentul — marea primejdie — și viitorul — acea nebiruită nădejde, că

un neam, care, prin iubirea purtătoare de grije de văduvele și orfanii martirilor și răniților săi ce s'au jertfit pentru patrie, se cinstește pe sine, face destul pentru păcatele și greșelile sale și asigură pe seama sa vieața“.

Să iubim deci, pentru ca să trăim! Sentimentul iubirii, decât care nu este altul mai puternic, nici în lumea naturii, nici în aceea a supranaturii sau grației, să pătrundă adânc inimile noastre, să stăpânească întreaga noastră fire! Din sutele și miile de tranșee, din fața granatelor și șrapnelor aducătoare de moarte, din inimile și de pe buzele iubitorilor noștri, cari se rănesc și mor pentru noi, se desprinde o singură vorbă: iubirea! Și vorba aceasta, scoasă din atâtea mii de piepturi, cari au simțit-o în modul cel mai eroic, se încheagă cu sângele sfânt ce picură din rane și îmbrăcată în hlamidă de aur, pe cap cu gloriola strălucitoare a jertfei supreme, se poartă de vânturi în lumea întreagă. De pe fronturi ea vine la noi cari suntem acasă; străbate în minte, pătrunde în inimi și zice: noi am murit pentru vieața voastră, trăiți voi pentru moartea noastră; iubirea noastră față de voi, jertfele noastre de sânge isvorâte dintr'ânsa, aduse pentru vieața și propășirea voastră pe toate terenele, trezească în inimile voastre acelaș sentiment de iubire pentru văduvele și orfanii noștri, și vă îndemne la jertfe. E singurul lucru, pe care vi-l cerem!

Glasul acesta a umplut lumea. Și pretotindeni el află răsunet. Iubirea celor de pe front, sigilată cu fapte, provoacă și înapoia frontului instituții și fapte vrednice de iubirea ce le inspiră. Pe toată linia se observă o vie mișcare, mărturie clasică că lumea-i creștină deabinele. Iubirea nu cunoaște margini, și instituții cari mai înainte se ridicau cu anevoie, din colecte făcute cu anii, astăzi răsar ca prin farmec, grăindu-ne nespus de frumos despre puterea iubirii. Ca să nu mergem prea departe, amintim aici numai spitalul și orfelinatul ridicat de curând în cinstea măritului apostol al iubirii, episcopul Prohászka, al căruia nume îl și poartă. Dar și mai aproape: cunoaștem cu toții însufleșirea mare a credincioșilor bisericii române neunite pentru ridicarea unui orfelinat al lor la Sibiu.

Cade-se deci, ca și pe noi să ne prindă curentul acesta. Dar nici nu așa! Curentul ne are deja, și vorba e numai, să ni-se oferească și nouă prilej pentru a putea da curs liber acestui curent al iubirii, care clocote în inimi. Din inițiativă privată, sprijinită pe urmă cu aplomb de oficialitatea bisericească

— ca la Sibiu —, ori, poate și mai bine încă, pornind de-a dreptul de sus din inițiativa Veneratelor noastre Ordinariate și Consistoare, cum se va crede în sfârșit de mai bine, dar alvia trebuie dată, căci altfel curentul își taie el singur o cale și asta poate să strice.

Noi avem deja o fundațiune cu această menire, asupra căreia s'a adus de repețiteori vorba în aceste coloane. Este fundațiunea pentru un orfelinat al fiilor de preoți, pornită de clericul cu înalte concepții Filon V. Tath. Ea dispune până acum de peste 50,000 cor. Și dacă se va găsi, că literele fundamentale nu intenționează să eschidă din ajutorul ce va veni pe urma acestui orfelinat, pe orfanii eroilor noștri de pe câmpul de luptă, această nouă categorie de preoți al unor atât de sfinte ideale, va fi cât se poate mai bine venit, ca curentul să fie îndrumat în această alvie deja pregătită. Când asta nu s'ar putea, din orice motive, avem fundațiunea mai recentă a pâr. Ioan M. Moldovanu, milionul căreia nu este legat în nici o direcție prin litere fundamentale și care, în parte cel puțin, poate fi pus foarte ușor în serviciul acestei idei de viață. Și mai avem atâtea alte resurse! Avem o mulțime de bărbați cu dare de mână, cari ajunși la pragul extrem al vieții meditează tocmai cum ar fi mai bine să dispună peste agoniseala lor trudită, și avem pe atâția alții, cari, fără să fie în situația acestora, se vor grăbi totuș cu largă inimă să alimenteze curentul ce se pornește. Avem atâtea suflete de preoți, mari și mici, și sub vestmântul laical al credincioșilor noștri, intelectuali și țărani, se ascund atâtea inimi nobile de adevărați preoți jertfitori, încât e un adevărat păcat strigător la ceriu a mai stă cât de puțin la îndoială, dacă este ori nu „timpul să facem“.

Dar ajunge atât! Orfelinatul bisericii noastre se va face de sigur, pentru că-l cerem cu toții; îl cere spiritul vremii și lipsa noastră cea mare; îl cer vitejii noștri eroi și din genunchii ni-l imploară orfanii; și-l cere în sfârșit, mai presus de toate, ...il cere iubirea.

Da, se va face!

...Și ochii sufletului nostru întrezăresc deja în zare conturile falnice ale orfelinatului nostru român unit, pe frontiscipiul căruia se pot citi slovele prinse în diamante: IUBIREA CREȘTINĂ.

Dr. ALEXANDRU RUSU.

Alegerea și denumirea episcopului unit Ioan Patachi.

— Indreptări și întregiri la articolul d. Silviu Dragomir din nr. 16—18 1915 al „Revistei Teologice” din Sibiu. —

(II. Articol final.)

Sinodul al treilea electoral s'a ținut la 24 Noemvrie 1714 în Alba-Iulia. Cu mult înainte de acest dat aderenții lui Patachi au început o agitație intensivă și neobișnuită pentru a asigura triumful candidatului lor. Lupta aceasta electorală pe lângă părțile sale rele a avut și părți bune, cari trebuiesc relevate și cărora trebuie să li-se deie importanța cuvenită, căci deși ea a fost purtată în interesul unei persoane, s'a dat în numele unei mari idei, care s'a manifestat cu o putere, în vremile acele, neașteptată și uimitoare. Afară de aceea la ea a participat și un element nou al vieții românești, care a privit până atunci nepăsător și despre care nu avem date, că ar fi luat vre-o parte mai intensivă la afacerile bisericii române.

În 1 Iunie 1714 boierii nobili din țara Oltului trimit vicecancelariului Ioan Kászoni o petiție scrisă în limba ungurească, în care, între altele spun, că au înțeles din anumite informații, că la sinodul din urmă s'ar fi zis, că conform Pravilei liturghia trebuie cetită în bisericile românești slavonește și prin urmare și episcopul trebuie să fie de vișă slavă. Boerii protestează și spun, că și până acum preoții cari au știut au făcut slujba românește. Cer apoi să li-se deie un vlădică de neamul lor, cu minte și potrivit pentru episcopie. Dâșii cred, că cel mai potrivit ar fi păr. Ioan Patachi, parohul Făgărașului. Îl roagă apoi pe Kászoni să nu deie crezământ acelor cari spun, că dâșii ar dori să se facă slujba slavonește sau sârbește pentru că, dimpotrivă, dâșii cer, ca și în viitor liturghia să se cânte pretutindeni românește, căci numai atunci vor avea mângâiere sufletească dacă vor înțelege ce zice preotul și să se interzică cu totul slujba și cântările străine din biserică.¹⁾

¹⁾ Orig. arhiva cancel. aulică transilv. Nr. 111—1716.

...Kegyelmedet nagy alázatosan kérjük hogy annak hitelt ne adjon, hogy mű totul vagy ráczul kívánnok az leturgiát mondani, hanem inkább alázatosan instálunk kegyelmednek, hogj ennek utánna is mondassék mindenütt oláhul az leturgia mert abban lehet nekünk lelki vigasztalásunk, ha értjük mit mond az papunk az templomban, sőt azt kívánnok, hogj tellyességgel abolealodnék az templomban való Isteni szolgálatok tételekor az idegen nyelven való éneklés és leturgia mondás.

În 12 Octombrie (1714) s'a ținut în Șona o mare adunare preoțească condusă de notarul clerului unit, protopopul Ioan din Veneția, la care a participat preoșimea din scaunele Cinculmare, Cohalm, Odorheiu, și din tractul superior al comitatului Albei. Adunarea redactează o petiție întărită cu pecețile și iscăliturile alor 160 preoți, cari cer să li-se deie vlădică de neam românesc (nemzetünk bül valót) și anume părintele Ioan Patachi.¹⁾ În 15 Noembrie, cu câteva zile deci înainte sinodului electoral, boierimea făgărășană înaintează o nouă petiție cerându-l și acum vlădică pe Patachi „pentru că nu e străin ci e din sângele nostru și din neamul nostru (mivel eo kegyelme az mü vértünk és nemzettségünk, nem idegenünk).“²⁾

Despre sinodul din 24 Noembrie avem informații mai amănunțite, cari deși nu sunt totdeauna obiective, — fiecare informator reprezintă cu prea multă pasiune interesele candidatului său — totuș, cumpănite cu liniștea cuvenită, au, pentru cercetătorul de azi o importanță deosebită. Cei patru protopopi pe cari sinodul i-a ales ca plenipotențieri pentru a se îngriji de executarea hotărârilor luate, scriu în 10 Decembrie (1714) primatului, că la sinodul acesta au fost invitați toți protopopii iar nu numai cei mai bătrâni, ca la celelalte doue.³⁾ Dușmanii lui Wenceslau Frantz, dimpotrivă, spun că mai mulți protopopi, cunoscuți ca sprijinitori ai lui Patachi, nu au fost invitați. Numărul acestora ar fi, cum ne asigură superiorul iezuiților bălgradeni, Laurențiu Petz în scrisoarea sa din 29 Nov. adresată vicecancelariului Kászoni, 11. Petz ne spune în aceeaș scrisoare că din 30 voturi Patachi a primit 4, după ce cu câteva șire mai înainte a zis, că la sinod au participat 24 protopopi și au lipsit 11.⁴⁾ Iezuitul Ujházi scrie în 24 Noembrie, că sinodul s'a ținut în 23 și că Wenceslau Frantz a primit 28 voturi iar Patachi 4—5,⁵⁾ iar vicecancelariul Kászoni spune în raportul său trimis curții din Viena, că la sinod au luat parte 39 protopopi.⁶⁾ Sinodul s'a ținut, de fapt, în 24 Noembrie și au luat parte 39 protopopi cum dovedește lista de votare, care ni-s'a păstrat în traducere latinească în arhiva cancelariei aulice transilvane.⁷⁾ Biserica românească unită avea atunci

¹⁾ Orig. arhiva cancelariei aulice transilv. Nr. 128—1716.

²⁾ Orig. ibidem.

³⁾ Orig. arhiva cancel. aulice transilv. Nr. 111—1716.

⁴⁾ Ibidem. ⁵⁾ Ibidem. ⁶⁾ Ibidem

⁷⁾ Nr. 128—1715.

44 protopopiate și astfel presupunând, că nu a fost nici unul vacant, numărul protopopilor absenți n'a putut fi mai mare de 5.

Sinodul s'a ținut în prezența delegaților statului catolic ardelean. Aceștia au prezentat decretul împărătesc, prin care membrii sinodului erau îndemnați să-și deie voturile pentru Ioan Patachi. Protopopul Ioan din Veneția, notariul clerului unit, cel mai fervent agitator pentru triumful acestuia, a fost dat afară dela ședințe din partea iezuitului Ujházi, care zicea, că protopopii nu îndrăsnesc, în prezența lui, să-și spună liber părerile.

Conform listei de votare, pe care o am în mână, toți cei 39 protopopi l-au candidat pe bohemul Wenceslau Frantz sau cum zic dânșii „una cum sibi subjectis popis et parochianis libere et clare pro episcopo candidat dominum Wenceslaum Frantz secretarium“.

Sinodul a scris, încă în aceeaș zi — 24 Noemvrie —, împăratului — arătând motivele pentru cari nu-l vrea pe Patachi și cerând confirmarea vechiului candidat. Sinodul nu-l vrea pe Patachi pentrucă: 1. A disprețuit ritul bisericii române unite trecând la ritul latin, dovedind prin asta, că, după părerea dânșului, ritul românesc nu duce la mântuire. Dacă acum e gata a se reîntoarce la ritul nostru, asta o face numai de dragul vlădiciei. 2. E un spirit prea absolutist încât nu ne-am putea apropia de el cu încredere împărtășindu-i năcazurile noastre. 3. Ne-a amenințat, că va schimba ceremoniile bisericii române, deși acestea sunt aprobate din partea bisericii catolice.¹⁾ Sinodul a scris tot atunci și lui Kászoni rugându-l să intervină la curte pentru numirea lui Wenceslau Frantz.²⁾

Nici sinodul din 24 Noemvrie, când protopopii au dovedit o atitudine atât de energică și hotărâtă și o statornicie, care le face cea mai mare cinste, știindu-se opune tuturor îndemnurilor și sfaturilor, chiar și când acelea veneau din partea înălțatei curți împărătești — nici acest sinod, deci, n'a putut pune capăt luptelor electorale. Aderenții lui Patachi, care, incontestabil, era un om cu o foarte temeinică pregătire teologică și avea o vieață preoțească neprihănită, văzându-se sprijiniți și de curtea din Viena, și de cancelaria aulică, și de guvernul ardelean și de statul catolic, au continuat lupta cu multă îndărătnicie și cu puțini scrupuli în alegerea mijloacelor.

¹⁾ Orig. arhiva cancel. aulice transilv. Nr. 128 - 1715.

²⁾ Ibidem.

În 27 Noemvrie Ioan, protopopul Veneției, scrie din Făgăraș, guvernorului Kornis, că sinodul din urmă a lucrat împotriva voinței Majestății sale alegându-l din nou pe Wenceslau Frantz, că dânsul a fost dat afară dela ședințe, că numai protopopii bigami îl voesc pe secretariul bohem, pentru că le-a făgăduit sprijin contra asprimii canoanelor, și că mulți preoți vor părăsi mai bucuros țara decât să fie păstoriți de candidatul sinodului, iar la sfârșit îl roagă pe Kornis să sdrobească partida bohemului și să convoace un nou sinod, nu în Alba-Lulia, unde protopopii pot fi influențați, ci în alt loc.¹⁾

În 29 al aceleiaș luni scrie și superiorul iezuiților bălgrădeni, Laurențiu Petz, vicecancelariului I. Kászoni comunicându-i „sub rosa“, cum zice dânsul, că unirea nu se va întări dacă va fi numit unul din cei trei candidați, deoarece protopopii Dumitru și Pavel sunt fără învățătură și timizi și n’au nici o autoritate înaintea clerului. Sub păstoria unuia din ei, preoții bigami vor face ce vor voi. Bohemul n’are „vocațiune“, căci dacă ar avea n’ar fi încheiat un fel de logodnă (contraxit... semisponsalitia) cu o anumită Ursula, despre care a zis că-i este mai dragă decât vlădicia românească. Afară de aceea Wenceslau Frantz e nestatornic. În 23 Noemvrie a zis, că renunță la vlădicie, iar în 24 a făcut tocmai contrariul. De altfel preoții români țin mult la el, pentru că i-a tratat totdeauna bine, iar clerul acesta nu este călăuzit de principii supranaturale, ci de interese lumești.²⁾

Într’aceea numărul aderenților lui Patachi a început a crește. În 10 Decemvrie 1714 protopopul Aron din Țichindeal aduce la cunoștința celor competenți că „votuluim pre pator Pataki Ianăș și pe protopopul Pavel din Tuștea și protopopul Dumitru din Bălgrad, iară pe Freanți nu-l votuluim. Încă ne plecăm după zisa înălțatului împărat. Eu protopop Aron din Țikindeal“. Declarația este întărită cu pecețile și iscăliturile alor 20 preoți cari, și dânsii, declară: „ne plecăm toți la poala nălțatului împărat și primim ce ne va dărul nălția sa“. Asemenea și protopopul din Cergău: „Eu protopop Simion ot Cergău voesc pe pator Potoki să fie vlădică“. Urmează și aci iscăliturile și pecețile alor 14 preoți.³⁾

¹⁾ Orig. în arhiva cancel. aulice transilv. Nr. 111 - 1716.

²⁾ Ibidem.

³⁾ Orig. în arhiva cancel. aulice transilv. Nr. 128 - 1715.

În ziua când Aron din Țichindeal se plecă cu cei 20 de preoți ai săi la „poala nălțatului împărat“ protopopii din jurul Bălgradului, primesc dela guvernorul Kornis, președintele statului catolic ardelean, o scrisoare, prin care sunt provocați să determine o zi potrivită pentru ținerea unui nou sinod, în care să fie ales, conform decretului împărătesc, Ioan Patachi. Sinodul se va ține, zice scrisoarea, în Sibiiu, pentru că acii protopopii vor putea stă mai ușor în legătură cu statul catolic.¹⁾ Cei patru protopopi plenipotențieri ai sinodului din 24 Noemvrie scriu încă în aceeași zi atât primatului cât și lui Kászoni descoperindu-le planul guvernului și cerându-le sprijin împotriva acestui amestec nelegal în afacerile bisericii române unite.²⁾

Mulți protopopi au declarat, că nu vor merge la Sibiiu și nu vor lua parte la sinod numai dacă acela va fi convocat de Maiestatea sa împăratul. Și de fapt la adunarea — căci sinod nu se poate numi — ținută în 28 și 29 Decemvrie în Sibiiu în casele contelui Mikes, reprezentantul statului catolic ardelean, care eră președintele adunării, au participat foarte puțini protopopi. De față eră și Iosif Boer, vicecăpitanul Făgărașului. Adunarea a declarat sinodul din 24 Noemvrie de nelegal, pentru că: 1. Nu au fost convocați toți protopopii și mai ales n'au fost convocați aceia, despre cari se știa că sunt aderenții lui Patachi. 2. Vicariul general al clerului românesc, protopopul Ioan din Veneția, a fost dat afară dela ședințe. 3. Membrii sinodului și-au dat voturile pentru Wenceslau Frantz, unii îndemnați de anumite promisiuni, iar alții de frică. 4. Aceștia au fost rău informați cu privire la persoana lui Patachi, crezând că nu știe românește, că disprețuește ritul grecesc și că ar voi să schimbe ceremoniile bisericii române. 5. Nu s'au înțeles membrii sinodului — cu reprezentanții statului catolic cum ar fi cerut bunul mers al lucrurilor și chiar și decretul împărătesc. 6. Petiția trimisă la Viena în numele sinodului a fost scrisă de Wenceslau Frantz și de câțiva protopopi aderenți de ai lui, iar pecetea, cu care a fost întărită, e suspectă.³⁾

Prietinii lui Patachi nu s'au mulțumit cu nimicirea hotărârilor sinodului din 24 Noemvrie, ei au adunat și voturi

¹⁾ Scrisoarea din 10 Decemvrie 1714 alui L. Petz către Kászoni ibidem Nr. 111—1716.

²⁾ Orig. ibidem.

³⁾ Raportul vicecancelariului Kászoni, Orig. ibidem.

pentru candidatul lor. Au votat cu Patachi protopopul Costea din Hopârta, Radu din Colun, Stan din Armeni, Petru din Șomfalău, Oprea din Rășinari, Nicolae din Biia, Ioan din Racovița, Nicolae din Voila. Tot atunci au fost prezentate și patru declarații: una iscălită de 33, a doua de 116, a treia de 21, a patra de 22 preoți, cari, toți, îl cer vlădică pe Patachi. Protopopii amintiți mai sus, spun, că îl vreau pe Patachi, pentru că au înțeles că îl vrea împăratul. Protopopul Petru din Daia și Avram din Vinț (Alvinc) au fost și aci împotriva lui Patachi. Acesta din urmă a zis: dacă Majestății sale nu-i place nici nici unul din cei trei candidați, deie-ne libertate să ne alegem alții. Pe părintele Patachi nu-l cunosc.¹⁾

Scopul adunării din 28 și 29 Decembrie pare a fi fost numai nimicirea hotărârilor sinodului din 24 Noiembrie și agitația pentru Patachi. Mai mare importanță nu i-au dat nici chiar convocatorii ei, cari pe baza voturilor, primite aci de candidatul lor, nu se simțiau îndreptățiți a-l înainta curții împărătești spre denumire. Li-s'a părut deci necesară convocarea unui nou sinod electoral, nu la Bălgrad ci la Sibiiu, unde — cum ziceau dânșii — contactul cu statul catolic ardelean e mai ușor. „Protopopii mai bătrâni“ scriu în 2 Ianuarie din nou lui Kászoni protestând împotriva nelegiuirilor guvernului, care vrea să le impună într'un fel nepotrivit și neobișnuit și cu folosirea celor mai nebănuite violențe (insolito et inconvenienti more inexcogitabilibusque adhibitis modis et violentiis) pe Ioan Patachi și rugându-l să le deie sprijinul său puternic pentru a se putea apăra contra acestor încercări.²⁾ Protestele clerului românesc au fost și de data aceasta zădarnice. În 9 Ianuarie 1715 s'a ținut al 4-lea sinod electoral, la Sibiiu sub prezidiul lui Mikes și cu asistența interpretului Iosif Boer.

Despre sinodul acesta nu știm aproape nimic. D. S. Dragomir zice în articolul dsale, că au luat parte la el numai trei persoane: Mikes, prezidentul, Boer, interpretele și Ioan din Veneția. Informația aceasta mi-se pare greșită. Din sinod s'a trimis împăratului o petiție, iscălită de patru protopopi, cari cer numirea lui Patachi. Acelaș lucru îl cere în ziua următoare și statul catolic ardelean. Din memoriul statului catolic se

¹⁾ Listele aceste de votare se află toate în arhiva cancel. aulice transilvane Nr. 128—1715.

²⁾ Orig. în arhiva cancel. aul. transil. Nr. 111—1716.

vede, că la sinod au participat mai mulți protopopi, iar nu „un unic membru“ cum zice d. Dragomir, căci cetim în acest memoriu „qui comparuerint hic Cibinii ex clero et qualiter ii longe aliter quam Albae-Juliae sufragati sint, ex adjacentibus instrumentis authenticis Majestas Vestra sacratissima clementissime perspicere dignabitur.“ Memoriul vorbește apoi de o „votorum pluralitate“ alui Patachi.¹⁾ Statul catolic a scris tot atunci și primatului, cerându-i sprijinul pentru candidatul său.²⁾ La sinod s'au prezentat și 12 preoți din protopopiatul Biei, dând o declarație întărită cu iscăliturile și pecețile lor, în care spun, că vreau să le fie vlădică Patachi.³⁾

Agitația a continuat și după sinodul din 9 Ianuarie. În 12 a aceleiași luni boierii din țara Oltului țin o nouă adunare în Voila, de unde trimit împăratului o petiție iscălită de Ioan Stoica și de Gavrilă Sirvacy cerând numirea lui Patachi.⁴⁾ În 18 Ianuarie îi trimit votul protopopii Iancu din Diomal, Simeon din Cergăul mare și Ioan din Bîia.⁵⁾ În 18 Ianuarie Wenceslau Frantz, pentru care preoțimea română a luptat cu atâta credință și energie, scrie lui Kászoni aducându-i la cunoștință, că renunță la vlădicie.⁶⁾ Prin renunțarea lui chestia episcopatului românesc a ajuns într'un stadiu nou.

După sinodul din 9 Ianuarie Kászoni a înaintat curții un lung și amănunțit raport despre luptele purtate în jurul tronului vlădicesc al bisericii române unite, recomandându-l cu multă căldură pe Ioan Patachi.⁷⁾ Conferența ministerială ținută la 24 Martie 1715 a primit propunerile vicescancelariului și l-a și propus împăratului Carol spre denumire. Împăratul a scris la călcăiul raportului conferenței ministeriale puternicul și decisivul „placet. Carolus“ și astfel chestia a fost pentru forurile „de acasă“ aranjată.⁸⁾

S'au ivit însă îndată alte dificultăți. Și anume Roma zicea, că nu pot fi doi vlădici catolici cu același titlu în Ardeal, că episcopul de rit grecesc trebuie să fie călugăr, că dreptul de

¹⁾ Orig. ibidem Nr. 128—1715.

²⁾ Copie în „Collectio maior manuscriptorum historicorum A. Tom. XXVIII“ a contelui Kemény p. 533 în arhiva muzeului ardelean din Cluj.

³⁾ Orig. în arhiva cancel. aulice transilv. Nr. 128—1715.

⁴⁾ Orig. ibidem. ⁵⁾ Ibidem.

⁶⁾ Copie în colecția citată a contelui Kemény tom. XXVIII, p. 534—35.

⁷⁾ Orig. în arhiva cancel. aulice transilv. Nr. 111—1715.

⁸⁾ Copie în colecția citată a contelui Kemény tom. XXVIII, p. 536—38.

patronat al regelui unguresc nu se extinde și asupra noii episcopii; apoi Patachi ar fi trebuit să treacă dela ritul latin iarăși la cel grec, lucru care Romei asemenea nu-i convenia. În jurul acestor chestiuni s'au început lungi și plictisitoare tratative între curia romană și curtea din Viena, cari nu se cunosc încă destul de amănunțit, până în 1721 când, în sfârșit, Ioan Patachi a fost confirmat și de papa Inocențiu XIII prin bulla „Ecclesiam Christi”. Abia în 28 Septembrie 1723, cu puțin după instalarea lui Patachi, a adus Carol la cunoștința funcționarilor publici din Ardeal denumirea noului vlădică poruncindu-le, să-i deie tot sprijinul de care va avea lipsă pentru păstorirea credincioșilor săi.¹⁾

ZENOVIE PĂCLIȘANU.

Chestii privitoare la starea materială a preoțimii noastre.

(I.)

Nu demult având de lucru în cutare oraș, am cercetat pe preotul nostru de acolo.

— Cum te mai afli, frate? l-am întrebat.

— Mulțumesc, bine altfel, a fost răspunsul, numai cu cele materiale o duc cam rău. De când a erupt războiul, am cheltuit dela mine, adecă dela rudeni peste 1500 cor., acum iar trebuie să scriu cutărei rudeni să-mi trimită ceva ajutor; am pe 1 Octombrie să plătesc în cutare și cutare locuri, singurul venit, ce l-aș avea, ar fi congrua, aceea nu știu, când vine, datorii nu vreau să fac: nu-mi rămâne alta, decât cerșitul. Am făcut-o și până acum, dar mai *mult nu o voi putea duce așa...*

Adânc impresionat de acestea și de expunerile minuțioase, ce au urmat, m'am despărțit de fratele preot și de atunci, când numai împrejurările îmi permit acest fel de distracție, mă gândesc într-una la starea materială a preoțimii noastre, cum ar trebui să fie, cum e de fapt, ce chestii speciale s'au născut pe acest teren în urma războiului?... Și dacă în cele următoare caut să pun pe hârtie ideile, ce mă preocupă, o fac din motivul, că până acum, după părerea mea, prea puțin ne-am

¹⁾ Orig. în arhiva guvernului ardelean Nr. 14—1724.

ocupat în publicitate de acest lucru, prea puțină importanță am dat unei chestiuni ardente, în timpul de față mai ardente, ca oricare alta.

1. Starea chestiunii.

Este o zicală germană: durch Magen zum Herz! Adecă: prin cele materiale la cele spirituale. Cu mult mai expresiv se spune aceasta prin vechea axiomă filozofică: *primum vivere, dein philosophari!* Cu cât mai înaltă e regiunea spirituală, în care trebuie să se miște cineva, cu atât mai mare independență reclamă în cele materiale. Acesta e un adevăr atât de recunoscut, încât vedem, că chiar la instituțiile profane e aplicat, unde numai se poate, în deplină măsură. Vedem d. e. la întreprinderi industriale și comerciale, că aceia, cărora le revine și un rol eminent spiritual, de a da directive, idei de a-și bate capul (directorii, acvizitorii, lichidatorii), sunt mai bine salarizați decât alți funcționari.

Acum mă rog: este o misiune mai spirituală, decât aceea a preotului? Poate concura, prin sublimitatea terenului, pe care se învârte, orice slujbă pe pământul acesta, cu aceea a preotului? Cel din urmă păstor sufletesc, dacă vrea să-și priceapă bine chemarea, are un teren de sublimitate spirituală egală cu a oricărui director executiv din Pesta. Deci și lui i-se cade, nu salariul gras (prilej de îmbuibare), ca al acelor, cu care îl asemănăm, ci deplină scutire de grijile materiale.

Aceasta și sf. Scriptură ne-o dă să o înțelegem. Când Domnul Hristos și-a ales cei 12 ucenici ai săi și i-a trimis la propovăduire, le-a dat lor toate instrucțiile, ce, cum să facă, de ce să aibă grije, și între acelea le-a zis: „Să nu aveți aur, nici argint, nici bani în brâțele voastre. Nici traistă în cale, nici două haine, nici încălțăminte, nici toiag; că *vrednic este lucrătorul de plata sa*” (Mat. 10, 9—10; cf. și Luca 10, 7). Incețând în Legea Nouă organizația teocratică a Testamentului Vechiu, a încetat și îngrijirea pe cale instituțională divină, de subsistența preoților (zecimile, materia jertfelor); dar dacă în Legea Nouă toate le-a înlocuit legea dragostei: a rămas, că și de subsistența preoților să se îngrijească dragostea credincioșilor, ori pe calea milei, a ofertelor benevole, cum eră la început, încă pe vremea Apostolilor, ori pe cale instituțională umană-ecclesiastică, cum s'a introdus mai târziu, după organi-

zarea bisericii. Datorința credincioșilor, resp. a bisericii ca atare, de a se îngriji de traiul servitorilor săi, a rămas nediscuabilă. O spune aceasta foarte clar sf. apostol Pavel în cartea sa I. către Corinteni, unde zice: „Au n'avem putere a mânca și a bea?... Sau numai eu singur și Varnava n'avem putere a nu lucra?... Cine slujește în oaste vre-odată cu leafa sa? sau cine sădește vie și din roada ei nu mânâncă? sau cine paște turmă și din laptele ei nu mânâncă?... Că pentru noi s'a scris: că întru nădejde, celce ară, dator este să are: și celce trieră întru nădejde, de nădejdea sa trebuie să aibă parte. Dacă am sãmănat noi vouă cele duhovnicești, au mare lucru este de vom seceră noi ale voastre cele trupești? Dacă au parte alții de puterea voastră, au nu mai vârtos noi? Ci nu am făcut după puterea aceasta; ci toate le răbdăm... Au nu știți, că ceice lucrează cele sfinte, din biserică mânâncă? și cari slujesc altarului cu altarul se împărtășesc? Așa și Domnul a rânduit celor ce propovăduiesc evanghelia, din evanghelie să trăiască...” (9, 4—14). Iar credincioșilor din Filipi acelaș sf. Apostol le mulțumește pentru ajutorul trimis, pentru îngrijirea deosebită, cu care au fost față de el, de vremece alte biserici au fost uitat cu totul de aceasta. „Și știți și voi, Filipenilor, zice sf. Pavel, că la începutul evangheliei, când am ieșit din Macedonia, nici o biserică n'a făcut împărtășire cu mine în cuvânt de dare și de luare, fără numai voi singuri. Că și în Tesalonic și odată și de două ori cele spre trebuința mea ați trimis. Nu că doară caut darul: ci caut rodul cel prisositor spre folosul vostru. Am luat toate și am de prisosit: umplutu-m'am luând dela Epafrodit cele trimise dela voi, miros cu bună mireasmă, jertfă primită, bineplăcută lui Dumnezeu...” (4, 15—18).

Dacă chiar la Apostoli vedem și știm, că subsistența lor adesea nu eră asigurată din partea credincioșilor, ci ei aveau și practizau și câte o meserie, pentru a-și asigura traiul, ei o puteau face aceasta, căci cu ajutorul deosebitului dar al Spiritului sfânt, care numai lor s'a dat, își puteau împlini misiunea spirituală, pe lângă toate grijile traiului; cu toate acestea, că în sine natura oficiului spiritual învoalvă sus dezvoltata scutire de grijile traiului, se vede din dese accentuări făcute în această privință chiar de ss. Apostoli. „Așa și Domnul a rânduit celor ce propovăduiesc evanghelia, din evanghelie să trăiască...”

2. „Congrua“...

Acest cuvânt fermecător, care în zilele noastre de 2 ori pe an atât de plăcut ne electrizează, nu e decât o prescurtare a expresiilor: *Congrua sive competens sustentatio, congrua portio fructuum*, expresii ale vechilor canoniști, în legătură cu beneficiile bisericești. Din vechime ordinarea unui cleric era condiționată de angajarea aceluia în serviciul unei biserici, care să-l susțină. Pentru aceea ordinarea se și făcea pe titlul respectivei biserici, iar titlul însemnă beneficiul, de care avea să se bucure cel ce se ordina. C. 2. 4, X. 3, 5. spune clar, că dacă episcopul ar prevedea cu ordurile mai înalte pe un cleric fără beneficiu suficient sau fără avere privată, din care acela să se susțină, e dator să-l susțină însuși, până la obținerea unui beneficiu corăspunzător. Din timpurile cele mai vechi „congrua“ însemnează ceea ce azi numim beneficiu parohial: emolumentele materiale destinate spre susținerea preoților din păstoria suflătoare; mărimea ei se statorea nu numai după recerințele traiului în sens strict fizic, ci cu anumită libertate, statorind pentru casa preoțească anumite indigințe, atât în privința ospitalității, cât și în aceea a culturii literare. Aceste puncte de vedere s'au manifestat deja în c. 13, X 3, 5. (Alex. III. 1159—81) și în c. 30 cod.

După natura lucrului, congrua este o chestie internă bisericească. Biserica are să se îngrijească de susținerea servitorilor săi; ea trebuie să se îngrijească, că izvoarele de venituri destinate pentru susținerea servitorilor săi, să producă totdeauna un anumit fixum, ceea ce dacă n'ar face-o în fiecare caz biserica are să se îngrijească de suplinirea lacunelor. În specie izvoarele dreptului canonic nicăiri nu indică *statul* ca obligat să acopere scăderea veniturilor congruale. Dimpotrivă sin. Trid. (XXIV. 13. De ref.) dispune, că episcopiile și parohiile dotate insuficient să se unească cu altele ori să li-se ajute prin zecimi; în cazul cel mai rău să se suprimă. În acest caz se poate spera, să vină *statul* și din considerații mai înalte (politice și culturale) să împiedece această desfășurare a lucrului prin un ajutor benevol oferit beneficiilor bisericești.

Astfel din chestie internă bisericească „congrua“ devine afacerea comună a bisericii și a statului. Alt motiv pentru această schimbare a naturii juridice a congruei a fost statificarea averilor bisericești. Mai întâiu în Franța, amăsurat hotărârii adunării naționale, în an. 1789 toate averile bisericești

s'au declarat de proprietatea națiunii cu condiția, că aceasta pe altă cale să se îngrijească de spesele cultului, de susținerea clerului și de mila pentru săraci. În concordatul, ce a urmat după aceea cu Napoleon (la an. 1802) s'au satorit următoarele salare pentru beneficiații bisericești: arhiepiscopilor 15,000 frc., episcopilor 10,000 frc., parohilor de cl. I. 1500 frc., celor de clasa II. 1000 frc. anual. Acestea au fost sumele, cari acum 120 ani s'au aflat necesare pentru „congrua sustentatio“ a respectivilor beneficiați bisericești. Asemenea în Prusia (înainte de 1872) salarele preoților cu beneficii secularizate erau: pentru parohi 400 taleri (1440 cor.), pentru capelani 220 taleri (756 cor.) și 8 stânjeni lemne. În Bavaria la a. 1872 s'a ridicat congrua parohilor dela 600 la 900 flor., în 1874 la 1800 Mărci (2160 cor.), a așa numiților „beneficiați“ la 1100 Mărci (1320 cor.). În Baden la an. 1882 s'a introdus, că beneficiile parohiale, cari aduc sub 1200 M., să se întregească la 1200 M., cari aduc între 1200—1800 M., la 1800 M.; cele cu venit între 1800—2200 M., să fie întregite la 2200 M., exclusive venitele stolare și alte accidente. În Belgia pe lângă cortel primesc parohii salare de 2047 resp. 1365—1600 și 950—1200 frc., administratorii 600—800 frc., cari salare se pot modifica prin adausuri din lada bisericii (Wetzer—Welte, Kirchenlexikon, III. 938—944). În România un paroh sau diacon urban, cu titlu universitar, e retribuit cu 200 lei lunar, dacă are numai seminar de 8 clase cu 100 lei; iar cu studii inferioare numai cu 60 lei; un paroh rural cu seminar complet are 80 lei, altfel numai 50 lei; toate acestea exclusive stolele (v. Enciclopedia Română III. 486).

Dr. NICOLAE BRÎNZEU.

Pentru exerciții spirituale.

— Rostul omului pe pământ. —

„Si aceasta este viața cea de veci, ca să Te cunoască pe Tine singur Dumnezeu adevărat, și pe care l-ai trimis, pe Isus Hristos.“ (Io. 17, 3.)

I.

Am văzut până acum, ce sunt exercițiile spirituale și care este scopul lor, să vedem acum, care este scopul nostru al oamenilor pe pământ? — Știți cu toții din catehism, că scopul

omului este: să cunoască pe Dumnezeu, să-l iubească, să-i servească și astfel să fie fericit. Sf. Scriptură încă ne spune lămurit: „Și aceasta este vieța cea de veci, ca să Te cunoască pe Tine singur Dumnezeu adevărat, și pe care l-ai trimis, pe Isus Hristos“ (Io. 17, 3).

Sunt însă unii, cari se cugetă altfel și nu vreau să știe de Dumnezeu, de suflet, de vieța ceealaltă. Sf. Scriptură ne vorbește despre astfel de oameni, când ne spune: „Zis-a nebunul în inima sa: Nu este Dumnezeu!“ (Ps. 14, 1). Dacă trebuie să ne dăm întotdeauna seamă de nebunia necredinței de o parte și de puterea singură mântuitoare a credinței de altă parte, atunci mai ales trebuie să ne dăm seama acum la exercițiile spirituale, când e vorba să ne înțelegem sufletește și să înțocmim din temelii vieța noastră sufletească. De aceea să privim puțin în față nebunia necredincioșilor. Unul dintre ei, cu gura mai mare, a strigat pe la mijlocul veacului trecut, că dacă este un Dumnezeu care a făcut cerul și pământul, precum spune credința creștină, atunci de ce nu și-a scris numele Său cu stele pe bolta cerească? Durere, necredinciosul acesta n'a spus, cu ce litere și în ce limbă ar fi dorit el să-și fi scris Dumnezeu numele Său pe cer. Poatecă nemțește, fiindcă el era Neamț. Dar atunci cu acelaș drept ar fi putut pretinde și celelalte popoare dela Dumnezeu, să-și scrie numele Său pe cer și în limbile lor: Francezul franțuzește, Italianul italienește, Românul românește ș. a. m. d., încât dacă Dumnezeu ar fi ascultat de vorba asta neghioabă a unui cap sec, atunci cerul ar trebui să ni-se înfățișeze cam așa ca o cartă postală cu inscripții peste inscripții cari însă toate spun unul și acelaș lucru, numai cât în felurite limbi. Dumnezeu și-a scris numele Său pe cer așa, încât toți oamenii să-i-l poată ceti și să-l poată cunoaște. Cum? Să vă povestesc mai întâiu un lucru, ca să înțelegeți apoi mai bine ce vreau să zic aici. Inainte de asta cu câtăva vreme unii învățați își băteau capul, și unii și-l mai bat și astăzi, cu aceea, că oare sunt și în lună și în celelalte corpuri cerești ființe viețuitoare și înțelegătoare, cum suntem noi oamenii aici pe pământ și ziceau că, pentru a ne putea înțelege cu ei, ar trebui să facem în vre-o parte oarecare mai mare a pământului, să zicem în deșertul cel mare al Saharei, niște figuri mari geometrice și matematice (niște canale regulate), pentrucă văzând ei din lună ori din celelalte corpuri cerești, că pe pământul nostru se arată dintr'odată

niște figuri atât de regulate, ar cunoaște numai decât că aici pe pământ încă trăesc ființe înțelegătoare, oameni înzestrați cu minte și cu pricepere și ar răspunde poate și ei în acelaș fel. Invățații de părerea aceasta au fost mult luați în ris și în bătaie de joc. Dar vedeți, este cu toate acestea un simbur de adevăr în părerea lor și anume: că toată ființa înțelegătoare, toată ființa înzestrată de Dumnezeu cu minte și cu pricepere înțelege matematica, limba numerilor, măsurilor și ponderilor. În această limbă de toți oamenii înțeleasă și-a scris Dumnezeu numele Său pe cer, și anume mai întâiu în calea sau mai bine zis: în căile cele minunate ale stelelor. Pentru că stelele acolo pe cer nu sunt aruncate în nerânduială ca petrele ce le aruncă pruncii d. p., ci fiecare își are locul și calea sa atât de bine computeate, încât o ciocnire sau o întârziere în drumul ce au să-l facă, sunt pur și simplu eschise. Așă se face că astronomii cunoscând o parte anumită din calea ce are să o facă un corp ceresc, pot socoti înainte: când și unde vom mai vedea corpul acela ceresc (steaua sau cometa aceea), precum și alte împrejurări. Căile stelelor pe cer sunt așadar atât de regulate încât toate se pot socoti înainte. Ce dovedește însă aceasta? Să întrebăm pe un învățat, pe care necredincioșii de astăzi îl amintesc de multeori cu plăcere. El e filozoful neamț Immanuel Kant. Acesta zice, că dacă ar călători pe mare și i-s'ar întâmplă naufragiu, dar în urma vre-unei împrejurări norocoase ar fi aruncat pe țărmul unei insule îndepărtate și ar vedea acolo desemnate pe nisip sau tăiate în stâncă figuri geometrice regulate, el ar da numai decât cu socoteala, că pe insula aceea îndepărtată încă trebuie să locuească oameni, pentru că figurile acelea nu se ivesc numai așă din întâmplare oarbă. Ei bine, zicem noi acum, dacă niște simple desemne pe nisip sau niște tăieturi regulate în stâncă dau drept lui Kant, să zică că pe insula aceea locuiesc cu siguranță oameni, atunci cu acelaș drept trebuie să susținem și noi, că stelele de pe cer cu căile lor cele minunate arată existența Ființei celei mai înțelepte, alui Dumnezeu. „Cerurile spun mărire lui Dumnezeu și facerea mâinilor Lui o vestește tăria“ (Ps. 18, 1). Napoleon cel Mare, împăratul Francezilor, care n'a fost numai unul din învingătorii cei mai mari, ci totodată și unul din oamenii cei mai mari și mai adânc cugetători, fiind în Egipt a avut într'o seară o dispută cu învățații pe cari i-a dus cu sine și acolo. Unii dintre învățații aceia erau necredincioși și cercau să arete

lui Napoleon, că Dumnezeu nu numai că nu este, dar nici nu poate fi. Atunci Napoleon privind în sus spre stele le-a răspuns: „Foarte ingenios (iscusit), Domnilor: dar cine a făcut toate acestea?“ Cugetarea ateistă, gândul că nu este Dumnezeu, fuge de el ca apa de foc; marele fapt dumnezeesc al creațiunii lumii îl privește drept în față: „Cine a făcut toate acestea?“ Așa să vă întrebați și voi: „Cine a făcut toate acestea?“

Dar nu-i de lipsă să ne ridicăm ochii noștri sus spre cer, ca să ne încredințăm că „cerurile spun mărirea lui Dumnezeu și facerea mânilor Lui o vestește tăria“ (Ps. 18, 1.), acelaș lucru ni-l arată și pământul nostru, dacă îl privim cu luare aminte. Și anume, mai înainte am spus, că acolo unde vedem ceva ordine, ceva regularitate, trebuie să recunoaștem numai decât o ființă înțelegătoare care a făcut ordinea sau regularitatea aceea. Acum mergem și mai departe și zicem, că acolo unde vedem un scop, trebuie să recunoaștem numai decât o voință care urmărește scopul acela și-și îndreaptă toate lucrările sale amăsurat aceluia scop. Ca să înțelegeți mai bine ce vreau, să vă spun o pildă: Când sapă oamenii în pământ și află unelte vechi (cuțite, săcuri de piatră, vârfuri de săgeți, oase găurite etc.) ce bucurie pe arheologi! Ei văd în aceste unelte vechi dovada cea mai puternică despre adevărul acela, că aici pe pământ într'adevăr au locuit oameni, chiar și în timpurile cele mai vechi. Și oare au drept să zică așa arheologii? De bună seamă, fiindcă uneltele acelea nu s'au făcut de sine, nu s'au putut întocmi dela sine așa, încât una să fie potrivită pentru a tăia, cealaltă potrivită pentru a vâna, a prinde sau altceva; ci acelea au fost întocmite și făcute de oameni înzestrați cu minte și voință liberă cași noi cei de astăzi. De aceea, vedeți, o simplă unealtă veche ne poate spune atâtea, nu numai despre existența ei și despre felul de trai al celor vechi. — În natură încă vedem toate lucrurile întocmite cu scop. Uitați-vă, d. p., numai cu luare aminte la mâinile și la picioarele voastre; ce deosebire mare între ele! Picioarele cu talpa și cu călcâiul anume așa întocmite, încât să te poți așeza și implânta în pământ cu ele cât mai bine, sunt ca niște stâlpi puternici cari dau putere și siguranță întregului trup; pe când mâinile au cu totul altă întocmire: degetele mânilor sunt mai lungi și mai înđoicioase, ba palma întregă se poate mișca și adună la olaltă mai cu ușurință și anume sunt făcute așa, ca să prindem cu ele lucrurile, de cari avem trebuință. — Sau.

luați-vă. d. p., ochiul vostru! Câtă bătaie de cap nu dă întocmirea unui bun aparat fotografic bieților fotografi; cât trebuie să grijască la așezarea așanumitei lentile optice care, răsfrângând razele de lumină, dă chipul dorit; iar ochiul omului este dela fire întocmit așa încât e cel mai bun aparat fotografic. — Dar nu numai în om sunt toate întocmite cu scopuri anumite, ci natura întregă e întocmită cu scop: plantele se nutresc cu materiile moarte (anorganice) ale pământului, cu cari animalele și omul nu se pot nutri; animalele se nutresc, partea cea mai mare, cu plante; și în sfârșit, omul cu de toate, ca astfel să se mențină echilibrul, adecă dreapta cumpănă între ființele viețuitoare de pe pământ. Sau datu-vați seamă, cât de bine este d. p., că apa nu la 0° (adecă atunci când îngheață), este mai grea, ci la 4° C.? Dacă ar fi și apa cași celelalte corpuri în stare înghețată mai grea decât în stare lichidă, atunci iarna ghiața nu s'ar așeză deasupra apei ca un pod, ci s'ar așeză la fund. Și apoi ce ar fi dacă toată ghiața din lume s'ar așeză pe fundul mărilor? Soarele oricât de ferbinte ar fi vara, totuș până în adâncurile mărilor n'ar putea străbate și atunci nefiind apă și căldură destulă, ar încetă orice viață pe pământ. — Ei bine, ce dovedesc toate aceste întocmiri minunate ale naturii? Aceea ce am zis că dovedesc uneltele cele vechi aflate în sinul pământului, anume că acele unelte au fost făcute și întrebuințate odată de oameni înzestrați cu minte și voință liberă cași noi. Tot așa și întocmirea lucrurilor din natură arată că Cel ce le-a întocmit așa, a fost Ființa cea mai cuminte și mai înțeleaptă, a fost Dumnezeu.

De aceea au fost, vedeți, toți oamenii de știință într'adevăr mari — oameni cu o puternică credință în Dumnezeu și oameni foarte evlavioși. Astfel *Alessandro Volta* († 1827) descoperitorul electricității nu numai că-și îndepliniă cu cea mai mare conștiințiozitate datorințele lui creștinești, dar aveă bunul obicei de a merge în toate duminicile și sărbătorile și la ora de cateheză a pruncilor, învățând el însuș pe prunci adevărurile de credință în biserica San-Donnino din orașul Como, unde era el profesor. E foarte prețioasă scrisoarea lui cătră un învățat necredincios, care nu voiă să primească pe preot ca să i-se mărturisească, zicând că mărturisirea e bună numai pentru poporul de rând și pentru cei proști, dar pentru oamenii de știință nu face. Atunci preotul l-a rugat pe Volta, la care ținea foarte mult învățatul acela necredincios să-i tri-

mită o scrisoare în care să-i arete, ce ține el despre religione. Și Volta i-a și trimis scrisoarea aceea, zicând între altele că credința, adevărat, că este un dar alui Dumnezeu, dar nu trebuie întrelăsate nici mijloacele naturale (omenești) de a te convinge despre adevăratătea ei, precum s'a convins și el, așa încât dovezile ce se află pe lângă credință ne-o arată cât se poate de vrednică de crezare (gli argomenti... la rendono anche alla ragione naturale *credibilissima*) așa încât, zice Volta mai departe, tot sufletul încă nestruciat de păcate și de patimi nu poate să nu îmbrățișeze și să nu iubească credința (*e tale che ogni animo non pervertito da vizii e da passioni, ogni animo ben fatto non può non abbracciare ed amare*). Pe urmă îi dă voie să publice scrisoarea aceea și să o arete ori și cui, fiindcă, precum zice el așa de frumos cu cuvintele Apostolului, „non erubescio Evangelium“ (nu mi-e rușine de evanghelie)! Scrisoarea-i datată din Milano la 6 Ianuarie 1815 se află în întregime la A. K. Kneller, Das Christentum u. die Vertreter der neueren Naturwissenschaft. — Tot așa un suflet adânc religios a fost și *André Marie Ampère* († 1836) un alt nume mare, de care încă se leagă descoperiri fizice foarte însemnate; de câteori vorbiă cu prietenul său A. F. Ozanam, un vestit scriitor francez, aveă obiceiul să zică plin de evlavie „Ozanam, cât de mare este Dumnezeu și cât de mică este știința noastră!“ Dar ascultați numai cum scrie despre acest mare fizician prietenul său Ozanam (*Oeuvres complètes VIIIe. Paris 1872 p. 89*): „Afară de meritele lui științifice acest strălucit geniu mai are drept să pretindă dela noi creștinii catolici o cinste și o iubire cu totul deosebită. Pentrucă el ne-a fost frate bun și tovarăș de credință nestrămutată... Religionea noastră catolică i-a povățuit întreagă cugetarea lui și tot ea a revărsat lumină asupra tuturor scrierilor lui; din înaltul punct de vedere al credinței judecă el toate, chiar și știința... Și acest învățat mare, încărcat cu atâtea distincții și recunoștințe, își plecă capul înaintea sf. taine, așa dupăcum biserica pretinde dela fiii ei să și-l plece. El nu se sfiă să îngenuncheze înaintea sf. altar, alătura de sărmanele văduve și de pruncii nevinovați, cu cari eră asemenea în umilința sufletului. — Și nime n'a ținut cu mai mare conștiențiozitate poruncile dumnezeiești și bisericiești ca el (ca Ampère)... Dar decât arătarea aceasta înafară a vieții sale religioase, cu mult mai frumoasă eră vieța cea dinlăuntru a sufletului său: minunata lui sim-

plicitate; modestia geniului care ştià toate şi cuprindeà toate cu mintea lui, numai propria lui mărime nu; acea nemai pomenită iubire de adevăr şi de dreptate, astăzi aşà de rară în ştiinţă, care caută numai adevărul şi nu aplauzele mulţimii; bunătatea; prietenia; şi în sfârşit bunăvoinţa aceea deosebită, cu care se purtă faţă de oricine, dar mai cu seamă faţă de cei tineri; cunosc pe unii, căroro le-a fost adevărat părinte în toată privinţa. Aşà încât îndrăsnesc a zice, încheie Ozanam, că aceia cari îl cunosc pe Ampère numai după meritele lui ştiinţifice, îl cunosc numai din o parte a sufletului său, şi nu cunosc şi cealaltă parte cu mult mai însemnată: caracterul său“. Şi aşà aş putea să vă aduc încă şi pildele altor naturalişti mari Descartes, Pascal, Newton, Faraday ş. a. până la Lord Kelwin şi la învăţaţii din zilele noastre. Dar nu e timpul şi locul potrivit acum şi aici. Acum am voit numai să vă împrespătez lucrurile acestea şi să vă dau prilej să le adânciţi din puncte de vedere noue.

Dar, în sfârşit, nu-i de lipsă, să căutăm în sus spre cer, nici să cercetăm aşà de amănunţit pământul şi cele ce sunt aici, ori să ascultăm vorbele învăţaţilor celor mari despre religione şi despre Dumnezeu, ci ajunge dacă vom privi şi numai în sufletul nostru şi vom ascultă de glasul lui, de glasul conştiinţei. Ei bine, ce dovedeşte faptul, că avem sădită în inimile noastre, legea conştiinţei? Oare nu aceea, că este un legiuitor care a pus în inimile noastre această lege, — precum şi din feluritele oprelişti şi ordinaţiuni ştim cu siguranţă, că este o autoritate (putere), dela care vin acele oprelişti şi ordinaţiuni? De aceea toate popoarele din toate timpurile şi din toate locurile au crezut şi cred în Dumnezeu şi de aceea a zis un înţelept (Plutarch) din cea mai adâncă vechime: Cătreierând pământul vom dà de oraşe fără ziduri, fără împăraţi şi palate, fără averi şi bani, fără învăţătură şi şcoli, dar n'a văzut nimenea şi nici nu va vedeà vreodată un oraş fără biserică şi fără Dumnezeu, un oraş a cărui locuitori să nu aibă cunoştinţă de rugăciuni, de jertfe, de jurăminte şi alte lucruri sfinte ca acestea. — Ba şi mai mult: mai uşor s'ar putea întemeia o cetate fără temelii decât fără credinţa în Dumnezeu, pentru că credinţa în Dumnezeu este cheagul acela care uneşte şi ţine la oaltă pe oameni; ea este temelie pe care se sprijinesc toate legile. — Ei bine, îmi vor zice unii, cum se face atunci, că sunt cutoate acestea şi unii oameni necredincioşi?

Cum? — Cum se face că între atâția oameni sănătoși sunt unii și neputincioși (orbi, schiopi, surzi și alți schilozii)? Și într'adevăr cu neputincioșii se aseamănă necredincioșii! Indeosebi cu orbii! Să vedem pentruce? Orbul puțin cunoaște din lumea care îl încunjoară: atâta cât îi îngăduie simțul pipăitului. Că în afară de lucrurile, la cunoștința cărora poate ajunge cu pipăitul, mai este o lume neasemănat mai frumoasă și mai încântătoare: aceea a văzului, adecă a luminei și a colorilor, cari dau adevărată frumusețe lumii acesteia văzute, nici habar nu are sermanul! Tot asemenea, vedeți, este și necredinciosul. Nici el nu are habar că, în afară de lumea asta văzută și pricepută, mai este o altă lume și o altă vieată: minunata lume a credinței și minunata vieată creștinească, care izvorește din credință, se sporește prin speranță și se desăvârșește prin iubire. Ziceam mai înainte că necredincioșii sunt cași neputincioșii. Și bine ziceam. Căci precum nu ne putem închipui și nici nu poate fi o lume întreagă stătătoare din neputincioși (orbi, schiopi, surzi și alți nefericiți), o împreună-viețuire între aceștia fiind cu neputință, — tot asemenea nu ne putem închipui și nici nu poate fi o lume întreagă stătătoare din necredincioși. Necredința, cași neputința trupească, unde se arată, trebuie socotită ca o nenorocire, ca o bătaie alui Dumnezeu, de care trebuie să ne ferim. — Este însă cu toate acestea și o deosebire între necredincioși. Și anume, că neputincioșii nu toți sunt neputincioși din vina lor (câți sunt orbi, surzi, muți din naștere și nu ei s'au orbit, nu ei s'au asurzit și schilăvit astfel!), pe când necredincioși din naștere nu sunt. Din contră, când se botează pruncul, iertându-i-se păcatul strămoșesc, i-se dă harul lui Dumnezeu cel sfințitor, dar i-se dă totodată și darul credinței. Și acest dar dumnezeesc al credinței nu se pierde decât prin păcatele îndreptate în contra credinței. De aceea să grijiiți, lubiților, de lumina credinței ca și de lumina ochilor voștri! Și precum v'ați împotrivit din toate puterile voastre când cineva ar voi să vă scoată ochii ori să vă orbiască, — tot așa, ba încă cu și mai mare putere să vă împotriviiți celor ce ar voi să vă smulgă, ori în alt chip să vă stingă lumina credinței din suflet. Acelora să le ziceți un hotărft: „Piei Satano!“ cum a zis Hristos diavolului, care-l ispitiă în pustie. Grijiiți bine, de ce vă spun, pentrucă e vorba de lucru mare: e vorba de credința voastră, care e temelia mântuirii voastre.

IOAN GEORGESCU.

Insemnări.

„Românul“ și orfelinatul greco-oriental din Sibiiu. În legătură cu orfelinatul sibiian, despre care am scris și noi în nr. trecut câteva șire de orientare, „Românul“ din Arad nu se mulțumește cu propaganda largă și (întrucât sperăm că se va extinde de aci încolo și asupra mișcării noastre!) foarte laudabilă, ce o face în interesul lui, ci în butul hotărîrilor cercurilor singur competente dela Sibiiu, vrea cu tot prețul să-l scoată din cadrele confesionale, făcând din el „un orfelinat al tuturor Românilor din Ungaria și Transilvania“.

Spre scopul acesta, număr de număr, de câte ori numai publică ceva colectă făcută în interesul orfelinatului, ține să accentueze că orfelinatul va fi al *tuturor* Românilor, și că prin urmare este o chestiune de datorie națională să contribuim la el cu toții, fără deosebire de confesiune. În râvna sa, uneori merge chiar mai departe și înfierând cu un fel de pecete a infamiei „prostiile confesionale“ (era vorba atunci de ținuta corectă a „Telegrafului Român“ și de hotărîrea consistoriului arhidiecezan!), excomunică din lumea gândirii și simțirii românești pe oricine ar îndrăzni să aibă păreri diverse de ale lui. În nr. său 15 (3 Februarie c.) stăruie chiar într'un prim-articol asupra acestei chestiuni. Ni-se spune într'ânsul, că „față de lozincile... cari ca acățelele vițelor de vie sunt atât de indispensabile oricărei porniri a sufletelor mari în vulgul profan (?)“, ar putea foarte ușor să vină cu zeflemele, dar totuș se resemnează, „prea bine știind, că prostia omenească (!) devine inconmensurabilă sub farmecul sofismului (?) înlocuind gândirea și judecata“ și „stăpânindu-și sarcasmul ce îl îmbie obscurantismul (!) atât de supărător“, încearcă să privească obiectiv în fața acestor lozinci.

În această ordine de idei, se susține înainte de toate, că gândul de a face *mai multe* orfelinate, pe care-l numește „apucătura prea subțire“, este nerealizabil din simplul motiv, că n'am avea banii de lipsă pentru așa ceva. Trece apoi la ideea orfelinatului plănuț de „*uniunea femeilor*“, spunând că pe aceasta nu trebuie să o supere, că orfelinatul dela Sibiiu nu se face sub egida ei, fiindcă la conducerea acestuia *ei* are doar să-i revină un rol din cele mai însemnate. Pe urmă atinge o altă

serie de idei, care după „R.“ nici n'ar merita de altfel „vre-o serioasă atențiune“, chestiunea confesională. Ni-se spune aici, că orfelinatul plănuit „neapărat trebuie așezat sub ocrotirea bisericii“, fiindcă existența lui, „*între toate împrejurările*, numai biserica o poate garanta“. Dacă e vorba apoi, că sub scutul căreia dintre bisericile noastre românești — cari îi sunt deopotrivă (!) de scumpe —, se poate înființa „din contribuirea tuturor (!) Românilor de *pretutindeni*“ marele orfelinat, „chiar și cel mai luptător teolog unit“ n'ar putea să se gândească decât la biserica neunită. Firește, așa se urmează, orfelinatul acesta, deși „va stă sub adăpostul bisericii ortodoxe române, va fi orfelinatul tuturor Românilor din Ungaria și Transilvania și fiecare orfan ocrotit în acest orfelinat va fi crescut în limba mamei sale și în legea părinților săi“. Intențiunea aceasta se confirmă, zice de încheiere „R.“, prin proiectul de statute al orfelinatului, pe care îl dă în acelaș număr.

Ei bine, în fața acestei atitudini cu adevărat marțiale a gazetei dela Arad, mănecând de acolo de unde ea termină, susținem fără nici o ezitare, că proiectul de statute chiar de loc nu tradează intențiunea de a face din orfelinatul dela Sibiiu un orfelinat interconfesional (ne gândim numai la bisericile noastre române!), ci o instituție pronunțat neunită. Acesta e, dupăcum arătam în nr. nostru trecut, și gândul consistorului arhidiecezan din Sibiiu, pe care oricum, dar trebuie să-l socotim mai competent în afacere ca pe organul nostru arădan, care poate „cu anevoință“ dar în definitiv va trebui să se împace cu această situație, încetând de a mai solicita în viitor ofrandele credincioșilor bisericii noastre *unite* pe seama orfelinatului *neunit* dela Sibiiu. În schimb, făcând și în acest punct o mică corectură părerilor sale, va putea să pornească în viitor o propagandă tot așa de vie și în interesul orfelinatului nostru *român* unit. Ideea celui de *al doilea* orfelinat (nici noi nu ne gândim la mai multe!) este după credința noastră tot atât de realizabilă, pe cât a fost de necesar ca ea să se ridice. Sperăm deci, că punctul nostru de vedere nu va fi răstălmăcit, ci aprobându-se la Arad, ca și la Sibiiu, „Românul“ va fi cel dintâiu, care având „deopotrivă (sic!) de dragi ambele biserici române“, va continua de aici încolo agitația sa foarte laudabilă pentru *două* orfelinate *confesionale*, și nu pentru unul singur *național*.

Aceasta-i părerea unuia dintre teologii bisericii române unite, care s'ar bucura foarte mult dacă „R.“ ar putea să-și însușască și el această părere. In acest caz i-ar oferi tot sprijinul său modest pentru realizarea ideii.

Dr. Alexandru Rusa.

CRONICĂ.

† **Mitropolitul Ioan Meșianu.** In 3 Februarie c. s'a stins în Sibiiu, la vârstă de 88 ani. căpetenia bisericii române neunite, mitropolitul *Ioan Meșianu*. Cu el se pogoară în mormânt un bun și destoinic arhieru al bisericii sale și una din cele mai venerabile și simpatice figuri ale vieții noastre publice românești.

Stăpân până în cele din urmă pe alesele sale puteri sufletești, fostul mitropolit dela Sibiiu cuprinde în laborioasa sa activitate o întreagă epocă din viața bisericii, în fruntea căreia a stat. Și cum această biserică, la fel cu a noastră, este cât se poate mai încopciată de soarta neamului românesc din această țară, este numai firesc, că numele lui să însemne și o parte destul de însemnată din frământările pentru mai bine ale acestui neam.

In calitate de protopresbiter al Branului, fiind deja la conducere pe vremea renașterii noastre naționale, care în sinul bisericii neunite a provocat luptele aprige pentru despărțirea ierarhică de biserică sârbească, s'a impus așa de mult, încât la 1874 este așezat în fruntea vicariatului orădan, iar cu un an mai târziu în scaunul de episcop al Aradului, pentru ca la 1899 să fie ales de mitropolit la Sibiiu. Și aici și dincolo, la Sibiiu ca și la Arad, a condus afacerile bisericesti nespus de complicate cu mult tact și prudență, dar în aceeaș vreme cu o energie nebănuită, așa că uneori, când i-se părea că interesele bisericii sale pretind astfel, știa să-și valideze convingerile în butul întregii organizații democratice fixate în „Statutul organic“, fără ca totuș să provoace un resens obștesc sau ceva mișcare mai puternică împotriva aceluia, care simțea uneori, că în biserică totuș nu poate laicimea să stăpânească. Deosebit simț a avut păr. Meșianu pentru chestiunile cari priveau consolidarea materială a bisericii sale, dovadă că, atât la Arad cât și la Sibiiu, a lăsat instituții foarte însemnate, cari, din acest punct

de vedere, asigură existența ei pe multă vreme înainte. În fiecare an, și la Crăciun și la Paști, cercă să vină în contact sufletește cu credincioșii săi prin pastoralele sale de sărbătoare, în cari se puteau citi povești bune și cumpătate, uneori poate mai puțin actuale, dar totdeauna folositoare. Pilda lui în această direcție se urmează azi din partea tuturor episcopilor bisericii neunite dela noi, așa că nrii de sărbători ai gazetelor noastre naționale tot mereu pot încreștă din aceste prilejuri: îndemnuri „din pastoralele arhierilor noștri”. Și pentru a completa această icoană prinsă în câteva trăsături generale, mai amintim, că presei a știut să-i dea totdeauna atenția cuvenită, și că, deși cu un picior deja în groapă, a știut să se pună și în fruntea mișcării, care țintește ridicarea orfelinatului din Sibiiu.

Așa vedem noi pe fostul mitropolit al Românilor neuniți din această țară. Prin moartea lui, neamul a pierdut o reală putere, iar panteonul bisericii sale s'a împodobit cu o nouă și foarte simpatică icoană.

Multă vreme, memoria lui va rămânea vie și în inimile noastre. (Redacția.)

*

Adunarea generală a reuniunii Pázmány, ținută în luna trecută, a fost un nou prilej de sărbătoare pentru lumea catolică maghiară. În aceste zile de mari prefaceri politice și sociale, când în lupta ce se poartă presa este un factor cel puțin la fel de important cu șirurile de bătaie ale soldaților, adunarea generală a unei reuniuni ce stă în serviciul presei, cum stă această reuniune, este un eveniment prin sine înseși. Iar când e vorba, că această reuniune pe deasupra mai este și o organizație a scriitorilor și presei catolice, relativ atât de înapoiate, adunările ei generale se impun cu îndoită putere.

Punctul culminant al adunării, în care de altfel s'a raportat despre activitatea din trecut și s'a fixat programul pentru cea viitoare, a fost și de astădată vorbirea prezidentului ei, episcopul Dr. Prohászka. „Marea apărare națională, a zis el între altele, care ne cere toate energiile, pe front ca și după front, — a sistat o sumedenie de îndeletniri, nu a sistat însă presa, ba dimpotrivă presa figurează cu drept cuvânt, dacă nu în primul, de sigur în al doilea șir, ca un *factor hotărîtor* al acestui mare războiu“. A insistat apoi asupra rostului presei creștine față cu lupta de exterminare ce se poartă cu tot mai multă îndârjire împotriva idealurilor de viață creștine, arătând

cât de mult va trebui să ne preocupe în viitor chestiunea slovelor tipărite.

Vorbirea aceasta, ca și întreaga adunarea generală de altfel, ne poate servi și nouă de orientare și de îndemn. Numai și măcar de ne-am trezi și noi destul la vreme! (ar.)

*

Fostul episcop de Olmütz. Cătră sfârșitul anului trecut au petrecut Boemii la groapă rămășițele pământești ale neuitatului lor *Dr. Teodor Kohn*, fostul arhiepiscop-principe al Moraviei cu rezidența în Olmütz, care pentru atitudinea sa națională pronunțată a avut multe de suferit, ba în urmă a fost silit să se retragă dela conducerea arhidiecezei. În testamentul, desfăcut de curând, aproape întreagă averea sa de circa 1,300.000 cor. o testează pentru *ridicarea unei universități boeme în Moravia*. (Cehii au până acum câte o universitate în Praga și Brünn, dar în aceste orașe le stă în coaste și câte o instituție similară germană). Pentru cazul, că Moravia ar obține o universitate cehă în viitorul apropiat, și s'ar putea susține din alte fonduri, dorește, ca averea lui să fie întrebuințată pentru înființarea unei *Academii de științe* în Moravia. Cu aceasta Boemii râvnitori de cultură, cari mai au două academii în Praga: una pentru științe, alta pentru litere și arte, ar avea cu totul trei instituții de acest fel.

Om luminat, cum a fost, acest mare arhieru ține însă cont și de aceea, că cu toate dispozițiile aceste întregitoare ale testamentului său, poate să se ivească trebuința de a se modifica ceva din testament. E pregătit chiar și la aceea, ca întrucât nevoile neamului său ar reclama pentru alte scopuri jertfa adusă de el, aceasta să se poată face. De aceea cu eventuala schimbare a literelor fundationale concrede pe membrii capitolului, în conțelegere cu câte doi delegați din fiecare propopiat și cu *conducătorii partidelor politice boeme*.

Fixând aici memoria acestui arhiepiscop, ne gândim cu o cale și la marele episcop al Croaților Strossmayer — dela nașterea căruia s'au împlinit tocmai acum 100 de ani —, care prin luptă continuă a asigurat neamului său o aleasă poziție de drept public, a dat un partid național (al dreptului), o academie sud-slavică în Zagreb, știință teologică și o universitate croată.

Așa se iubește biserica, fără ca interesele neamului să fie neglijate ori chiar uitate! Figura marelui nostru episcop

I. M. Clain, a mecenatului Șuluțiu, și a altora, sunt pildele românești ale acestui fel de iubire. (z.)

*

O sectă nouă în Bihor. Pe urma revistei „Reformatus Szemle“ foile din capitală au adus zilele aceste știrea, că Oradea-mare, capitala Bihorului românesc, a devenit centrul unei noue secte religioase. Ci-că mai mulți oameni fanatici au întemeiat (!) o nouă religie, în cadrele căreia aderenții, convenind exclusiv în timpul de noapte, se închină lui Dumnezeu într'un chip cu totul particular. Intemeietorul sectei se numește Kauffmann Mór, după profesiune fost candidat de rabiner. Acesta, în propagarea nouelor (!) sale învățături este ajutat de un anumit Tóth Bodog, un scriitor comunal de legea lui Calvin și de comerciantul catolic, care ascultă de numele Schrittner Mihály. Programul, nu tocmai de desprețuit, le este acesta: „împăcarea confesiunilor învrăjbite, iubirea, ajutorarea oamenilor, îngrijirea bolnavilor, orfanilor și văduvelor“ și, last noth least, „extirparea legendelor din vechiul și noul Testament“. Noii apostoli au și o haină proprie rituală, care destul de potrivit și în consonanță cu programul lor de acțiune stă din o reverendă albă de călugăr (se știe ca în Oradea sunt călugări Premonstratenzi, cari de fapt poartă reverendă albă!), cu cingătoare verde, peste care îmbracă cămașa de mort jidovească și caftanul..

Asta e noua lege. Are precum vede de toate: până și înmeietor! Dar, în sfârșit, în mijlocul unui adevărat Babylon de religii, câte s'au ivit pe urma mișcării inoitorilor din veacul al XVI-lea încoace, nici o mirare dacă unuia sau altuia dintre Kauffmanni din Oradea, i-a putut plesni prin mințe să întemeieze și el o sectă. Intre atâtea, poate chiar mult mai bizare și mai comice, pentru ce nu ar putea exista și noua lui sectă, mai ales când are un program atât de bogat și de variat.

Atâta doară, că noua sectă poate că nu va avea viață mai lungă, dupăce cămașa de mort ce a îmbrăcat-o cobeste prea evident a grabnică îngropăciune! De altfel, ce mai știi, pare că se apropie capătul veacului, și pentru atunci — toate sunt cu putință. (ar.)

*

Prelungirea dispenzei pentru preoții dela bănci. Se știe, că pentru a preveni anumite neplăceri și pentru de a

asigura astfel mai bine cinstea preotească, Roma dăduse cu 3 ani înainte un ordin prin care opreă preoțimea de a mai stă în legătura băncilor, ca conducători ale acelor. Corul episcopesc maghiar s'a rugat atunci de Papa Piu al X-lea, să scoată de sub acest ordin pe preoții din Ungaria, angajați în număr foarte mare la feliuritele institute populare de această natură, cari altfel, din lipsa altor bărbați inițiați în aceste afaceri, s'ar fi nimicit în cea mai mare parte. Roma s'a învoit și a permis că preoții dela noi să mai poată rămâne la posturile lor încă trei ani de zile, în care vreme să se îngrijească apoi de sucreșcență potrivită.

Dispensa aceasta s'ar găta în 1 Aprilie al acestui an, aflăm însă, că facultatea obținută în 1913 s'a prelungit, probabil din cauza războiului care abiă numai pe preoți i-a mai lăsat acasă, încă pe trei ani, așa că expiră numai în 1 Aprilie 1919.

Dar se va termina oare până atunci războiul? Cine ar putea să o spună! (r.)

Cărți și reviste.

Almanahul revistei populare catolice »Vieța« pentru anul 1916. Răducăneni (Jud. Fălciu). Prețul 30 bani.

Scris ușor și pe înțelesul tuturor celor dela țară, calendarul acesta ne este și el o dovadă destul de probativă pentru râvna cu care minorii conventuali se silesc să mântuească sufletele. Nu afli literatură în înțelesul strict al cuvântului în aceste 48 pagini de almanah; nu găsești nici chiar o limbă românească impecabilă, întâlnești însă multă, foarte multă dragoste față de sufletele nemuritoare și o simpatie naivă, nevinovată față de neamul românesc.

În special apoi almanahul acesta, ca și revista »Vieța« dela Răducăneni, par a fi înțeles bine psihologia poporului nostru, care crede și nu cercetează. De aceea și nutremântul său sufletec diferă de cel al altor neamuri, cari în fața creștinismului sunt cuprinse de simțeminte diverse de ale noastre. Nouă ne place laturea mistică a catolicismului, ne plac minunile, ne place extraordinarul, pe care îl credem ușor și care are o influință preponderantă în judecățile noastre. Partea școlastică a dogmelor o scrutează învățații; masele cred.

Purcezând din principiul acesta, părinții franciscani au făcut mult bine în țara românească și se pare, că dejă se văd primele raze ale unui și mai bogat seceriș. Articolul »De moarte nu-mi este frică«, ieșit din condeiul Părintelui Tălmăcel, istorisind vieța curată și moartea neprihănită a Mariei I. Augustin († 8 August 1915) copilă de român, pledează minunat de bine pentru aserțiunea noastră.

Am fi dorit o cronică a nefericitului an îngropat. Am fi dorit eventual și o mai atrăgătoare împărțire a materialului în tehnica acestui bun »Almanah«, ori eventual și calendaristica noastră răsăriteană și atunci poate nu am mai fi avut ceva de dorit, pentru ca între cadrele, în cari voește să apară, să fie un calendar desăvârșit. (ic.)

*

Colecție de cântece bisericesti fără note. Iași—Hălăucești (Roman). 1915. Prețul 25 bani.

Lira bisericească. Iată ce ne lipsește nouă. Cântece ușoare, viersuri dragălașe, din cari să transpire adierea liniștită a suflării sfântului Spirit. Avem lipsă de un curent viu de erotism sănătos, de erotism divin, dacă e permis să mă exprim astfel, fiind atât de pătat astăzi cuvântul curat în sine. Da. S'ar cuveni să-și aibă și limba noastră așezate în stihuri accentele inimilor înălțate spre Domnul.

Neajunsul acesta voește să-l mulcomească în parte cărticica de față. Sunt părinții franciscani din Moldova, cari și aici cei dintâi așază peatra de temelie. Ce e drept »Colecția de cântece bisericesti fără note« vorbește deadreptul numai Românilor de ritul latin din eparhia Iașilor. Motivele multor bucăți însă sunt de colorit creștin interritual. Așa, că dacă am ști melodia ce le revine, le-am putea uzuă și noi, bineînțeles nu în cultul public bisericesc, ci ca să aibă des pe buze și copiii de școală și fețițele și toți credincioșii noștri arii creștinești, cântări curățitoare de păcate.

Este numai un început, un modest început broșura aceasta. Stângăcia în ritm, nepotriveala în rime, sila în expresiuni și lipsa de culoare și variație în idei, întâlnite pe unele pagini din cele 76 ale colecției, nu-i îngăduie trecerea peste pragul literaturii noastre de azi. Noi credem însă, că ei nici prin gând nu-i vine să-l treacă. Are ceva cu mult mai bun de isprăvit. S'ar și simți rău, curată cum este, în tovărășia atâtor necurățenii, țîșnite din căpășinile pline de talent ale decadenților noștri, cari bagă curaj și tărie în noi, de ne dor toate baierile inimii, atât e de plină sărmana.

Găsim strofe bunișoare, cari având de ajutor și dulceața melodiei, vor fi totdeauna plăcute sufletelor creștinești. Așa de pildă p. 21. Cântece de Crăciun:

Copii dragi, în pripă cu toții veniți,
La Betleem veseli spre iesle grăbiți;
Căci dulce e vestea cerescului cânt:
Isus se coboară la noi pe pământ.

Priviți-l în iesle cum râde de blând
Și peste-a lui frunte o stea luminând,
Sărac e veșmântul cerescului craiu,
Dar chipu-i orbește oștirea din raiu.

Ori către Maria (p. 48):

Ascult'a noastră rugă plângătoare,
Îndură-te de noi din cer de sus,
Tu dintre mame cea mai iubitoare,
Și du-ne 'n cer la Fiul tău Isus!...

»Fericit poporul care știe cântarea« zice psalmistul (88, 16).
Părintele Fr. B. Morariu, autorul acestei broșuri, poate fi pe
deplin mângăiat, căci aceste neprețuitoare cântece vor însenina
multe frunți și vor contribui la fericirea unui popor, care pare
că voește »să știe cântarea«. (ic.)

*

Cătră sfârșitul lui Ianuarie a apărut primul număr, o sin-
gură coală de tipar, din publicația menită să întărească și să
ridice simțul religios al țaranului nostru, care se chiamă »*Calea
Viații*«. Anunțată cu mult înainte și în cadre foarte potrivite
pentru a-i asigura, chiar dela început, un mare tiraj, noua pu-
blicație ce vine în numele unui gând din cele mai izbăvitoare,
eră așteptată de lumea înțelegătoare cu mulțumirea omului, care
se bucură de orice mișcare folositoare și cu nădejdea, că va
implea un gol atât de simțit în literatură noastră bisericească.

De acum avem întâiul ei număr. Ca tehnică, un lucru ce
nu poate fi neglijat nici la astfel de publicații, se prezintă destul
de bine. Scoasă la Concordia dela Arad, care nu ar trebui să
refuze a o tipări și mai departe, »C. V.« este reușită, și ca format
și ca tipar. Dar firește nu aceste sunt lucrul de căpetenie, ci cu-
prinsul și mai pe sus de toate limbajul, forma în care se toarnă,
deile ce credem că trebuiesc date poporului. În ce privește
aceste părți, bine înțeles e și greu și riscat să spui, din vederea
unui singur număr, o vorbă la locul ei. Și dacă totuș o facem,
este, ca din bună vreme să atragem și dela acest loc atenția
umii asupra noiei publicații și în locul al doilea, ca, întrucât
avem ceva ce nu ne convine, să indicăm dela început ce credem că
ar trebui să se îndrepte. Cuprinsul ni-se pare în general potrivit,
și dacă e să mai spunem ceva în această direcție, excepționăm
calificativul de »ortodox-catolică« al bisericii noastre și aglome-
narea nemistuibilă de material, ce se dă în învățăturile despre
Biblie ale pâr. Nicolae. Limbajul însă, o spunem fără gândul de a
supăra pe cineva, și cu cea mai curată intenție de a provoca pentru
viitor o îmbunătățire, peste tot nu ne mulțumește. Sătui până în
cât de româneasca imposibilă și revoltătoare din cărțile apo-
crife și geșeftare cari circulă, durere, în număr foarte mare între
țaranii noștri, am vrea ca lectura bună ce tot mai mult va trebui
să se pună cu gânduri curate în mâinile acestora, să aibă haina
de la un limbaj, care *el* să fie cauza îndrăgirii cuprinsului
acelei lecturi. A scrie bine pentru popor nu este tocmai ușor
și ceva poate scrie foarte bine și la înțeles pentru o altă clasă
de oameni, fără ca să poată scrie o singură pagină, pe care po-
porul să o îndrăgească.

O îndreptare în aceasta privință, pe care ne-o poate da destul de ușor, așa credem, p. Brinzeu dela Vulcan, care îngrijește revista, ne va pune sperăm cât mai curând în situația, să putem recomanda, fără orice rezerve, această »cale a vieții«. Mai amintim de pe acum, că iese odată la luna și se dă pentru 3 co-roane pe an.

Așa este »Calea Vieții!« (ar.)

Un număr mai nou (4 din 28 Ian.) al revistei preoțimii catolice maghiare »Egyházi Közlöny« se ocupă de chestiunea misiunilor din Balcan. Se insistă în el pentru o lărgire în această direcție a sferei de activitate a bisericii catolice maghiare, care este deja atât de consolidată, încât se poate gândi la așa ceva. Ba împrejurările politice din urmă au provocat chiar o atare situație, în care o acțiune de această natură se impune deadreptul.

Acesta este pe scurt cuprinsul articolului din chestie. Dar nu relevarea acestui cuprins este scopul șirelor de față. Nu, ci cu totul altceva. În articolul numit se vorbește anume despre preoțimea catolică croată, care, prin legăturile de sânge ce are cu Slavii din Balcan, ar fi cea mai chieată pentru acțiunea misionară, dacă ar fi altcum decum e, dacă, vorbind în concret, nu ar pune și religia, respective biserica, în serviciul ideii de naționalitate. Așa însă, când această preoțime, deși nu întreagă, dar în cea mai mare parte, »s'ar putea zice trăgând Roma pe sfoară, la toată întâmplarea însă cu fățișă neascultare lățește limba glagolitică în detrimentul limbei latine«, chiar de loc nu poate fi vorba, așa ni-se spune, despre această biserică.

Avem tot respectul față de alipirea mare și supunerea necondiționată față de Roma, care transpiră din aceste cuvinte, dar îndrăsnim să întrebăm dacă dispozițiile Romei nu sunt tot așa de sacrasancte și când impune vlădiciei de Hajdudorogh limba greacă. Ori doară procedura mai marilor bisericesti din această vlădicie, care împotriva tuturor dispozițiilor Romei, impune limba maghiară, nu este și ea o fățișă neascultare și chiar o directă tragere pe sfoară a Romei!? »Patriotismul« acestora a fost însă de repețite ori laudat în coloanele numitei reviste, deși este binișor mai culpabil decât propaganda Croaților pentru limba lor veche slavă (glagolită), care pentru anumite ținuturi este totuși permisă de Roma, ce nu se poate spune despre limba maghiară.

Intr'adevăr ar trebui să înțeleagă dd. dela »Egyházi Közlöny« că nu și-a pierdut încă valoarea principiul: »quod uni iustum, alteri aequum«. Și apoi, fiind vorba de rele, cari trebuiesc sbiciuite, le cităm cuvintele nemțești: »Warum in der Ferne schweifen, ist das Böse doch so nah!« (ar.)

Pentru redacție răspunde: Dr. Alexandru Rusu.

Proprietar-editor: Membrii redacției.